

ОПИТЪТ НА КИПЪР В РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ

Поля Йорданова

THE EXPERIENCE OF CYPRUS IN THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM

Polya Yordanova

Abstract: *The article examines the experience of rural tourism development in Cyprus, considers the history of Cyprus tourism and rural tourism development, studies current state and trends of rural tourism development, considers the diversity of tourist products supply, analyses the role of non-governmental organizations, funds and government in agricultural tourism development. The social and economic effect of rural tourism development within this territory on the analysis of rural tourism development in Cyprus.*

Key words: *rural tourism; sustainable development; travel and recreational supply; financing funds; travel region; travel companies.*

Селският туризъм отдавна е смятан за средство за постигане на икономическо и социално развитие и възстановяване. Той е широко популяризиран като ефективен източник на доходи и заетост особено в отдалечените селски райони, където се наблюдава намаляване на традиционната селскостопанска продукция. Наскоро създадените нови области на туризма и туристически продукти имат ефекта да разнообразят туристическите продукти и пазари, както и да се разпространят ползите от туризма върху крайбрежните и покрайните селски курорти на страната.

Основни източници за тази статия са материали и документи от Кипърската организация на туризма (СТО) и Министерството на благоустройството и градското развитие на Кипър.

Ние използваме историческо-ситуационен метод, който включва изучаването на историческите факти в контекста на епохата по проучване във връзка със “съседстващи” събития и факти, методи за анализ и синтез, сравнителен анализ. Изследването на развитието на опита на туризъм в селските райони на Кипър може да позволи използването на научни доказани методи за въвеждане на управленски практики и прогресивно развитие на селски туризъм и в нашата страна, като се приемат успешни механизми и концепции, които могат да бъдат приемливи и за нас.

Първите усилия за развитие на туризма в Кипър са направени след обявяването на независимост от британското управление през 1960 г. По това време на острова има много икономически проблеми и туристическата индустрия е почти несъществуваща. През 1960 г. островът е бил посетен от 25 000 туристи, приходите от които възлизат на около 2,5% от БВП на острова. През 1974 г. средногодишният ръст на посещенията е повече от 20%, а броят на посетите-

лите през 1973 г. достигна близо 264 000 души. През този период най-бърз растеж се отчита в крайбрежните курорти на Кирения и Фамагуста. След турската инвазия и последваща окупация на северната територия на Кипър през 1974 г., икономиката на острова като цяло и секторът на туризма поспециално на практика се разпада. Броят на туристическите пристигания през 1975 г. възлиза на само 47 000 души. Въпреки тези предизвикателства туристическата индустрия бързо се възстановява, а потокът от туристи, както и паричният поток от него отново рязко се повишават. През 1980 г., например, средният годишен темп на растеж на туристическия поток към Кипър е в размер на 16%, в сравнение със средното потребление в света от 4,2%. До 1999 г. броят на туристите достига рекорден брой от 2,4 милиона души и паричният поток в размер на 1 022 милиона кипърски лири. Това не е изненадващо, тъй като туризмът вече играе доминираща роля в икономиката на Кипър. Идеята за създаването на агро-туристически съоръжения в Кипър се лансира от нейната организация по туризъм (СТО) в края на 80-те години. Със свои решения от 1982 г. СТО реши да пренасочи част от туристическия поток от градовете към близките крайбрежни села. Това става приоритет на основаната през 1991 г. организация „Agrotourism Company” (Кипърска агротуристическа компания).

Предизвикателствата пред туристическата индустрия не са оставени без внимание от страна на правителството. Приложените политики са насочени към насърчаване на развитието на туризма в традиционни селища в планинските райони, при използване на маркетингови стратегии, насочени към привличане на по-разнообразни туристически сегменти. Непряката цел на този подход е да се забави растежът в крайбрежния туризъм и намаляване на градското натоварване, подобряване и диверсификация на туристическия продукт, за привличане на туристи с по-висока покупателна способност. Това се прави и за да се намали въздействието на сезонността, както и за разпространение на ползите от туризма в целия остров.

Основният начин за постигане на тези цели е развитието на селски туризъм, най-вече за насърчаване на социално-икономическото възстановяване на селските райони в Кипър. Програмата за развитие е насочена към:

- съживяване на селските общности, за да се справят с емиграцията;
- оставяйки по-голям дял на туристическите приходи директно на селските общности; Изработване на Каталог на диверсификация на кипърския туризъм, предлагайки алтернатива на почивка на плажа, както и чрез привличане на нови, специализирани пазарни сегменти;
- разработването на уникални продукти, базирани на кипърския селски бит, на традиционното кипърско гостоприемство;
- защитата и запазването на съществуващите природни особености и застроената среда, което да способства за поддържане и укрепване на традиционния начин на живот и култура.

Като цяло агротуризмът обхваща “типичното” социално-икономическо развитие на селски туризъм. Той не е предназначен като алтернатива на традиционните селски дейности или начин на живот, а по-скоро като допълнителен доход и за обезпечение ежедневни дейности. В същото време се обхваща по-широка цел – препозициониране на туристическия продукт на острова. През 1991 г. в районите за развитие на селски туризъм са подбрани около 50 села в района на планината Тродос и на други места, включително в районите на Акамас, Лимасол и Ларнака. Първоначално те са били избрани на базата на тяхната традиционна архитектура, общата привлекателност и желанието на местните общности да участват в програмата. Приети са две схеми:

✓ Първо: туристическата организация поръчва да се направи архитектурно проучване на традиционната архитектура на селата. Тя включва възстановяване на селото, създаването на екопътеки и конкретни проекти за опазване и възстановяване на традиционната архитектура. В тези проекти са инвестирани повече от 2 милиона долара.

✓ Втората схема на развитие е за финансово стимулиране и финансиране. В такива проекти частично са субсидирани лихви по кредитите, които вземат собствениците на традиционни къщи за финансиране или рехабилитацията при превръщането на нейните туристически съоръжения, като например домове, механи и фолк-артцентрове и т.н., в инфраструктура.

Проучените от нас данни показват, че през 1998 г., около \$ 4 милиона са инвестирани в частния сектор, за да се възстановят около 60 традиционни сгради. В някои села са вложени допълнителни 500 000 долара, за да се субсидират лихвените плащания. Повечето от тези сгради са били превърнати в жилищни единици, най-вече в хотели с кухни и в малки хотели. До 1999 г. са достигнати 444 места. Стартират различни образователни и разяснителни програми за местното население. Като добър пример можем да посочим създаването на една колекция от традиционни гастрономични рецепти, съставена и редактирана от Министерството на земеделието, природните ресурси и околната среда на Кипър заедно с независими кулинарни групи. Усилията са насочени за подпомагане и насърчаване на традиционна кипърска кухня сред селските ресторанти. Също така се създават специални модули за обучение в други области, като например кипърските народни танци и музика, както и традиционните занаяти и общ курс по бизнес умения, разработени от публични органи. През 1995 г. техническият директор на СТО основава компанията “Farmhouse” – сдружение с нестопанска цел на собствениците на агробизнес в целия остров. Основната цел на компанията е да предлага на пазара селски туризъм, главно чрез централна система за резервация. От страна на предприемачите, които участват в общ агромаркетинг, чрез дистрибуторска мрежа се помага за контрол и еднаквост на цените и услугите и за въвеждане на сплотена организация с взаимна подкрепа и съвместни маркетингови усилия в този сектор.

Днес селски туризъм в Кипър се развива в рамките на „Стратегията за развитие на селски туризъм в Кипър” за периода 2014–2020 г. Основната концеп-

ция е в качественото развитие на селските туристически дестинации, които ще задоволят посетители с различни интереси и нужди и ще гарантират непрекъснатото подобряване на качеството на живот на местните жители.

Целите и задачите на развитие на селски туризъм поставя HUNDRED:

- увеличаване на общия размер на преките и косвени приходи от туризъм;
- увеличаване на туристическия поток;
- Улесняване на проблема със сезонния характер и подобряване жизнеспособността на туристическите предприятия;
- Повишаване на общото впечатление от дейностите за предоставяне на диференциран туристически продукт с висока добавена стойност.

Анализът на статистическите данни показва, че през 2011 г. притокът на туристи е в размер на 2 392 228 души, което представлява увеличение от 3% спрямо предходната година. Приходите през 2011 г. са в размер на 1,767 милиона евро. Средната продължителност на престоя е 9,8 дни.

Ключови пазари за Кипър са Обединеното кралство, което представлява 42,7% (през 2012 г. дялът на общия поток от туристи е намалал с 6% от общия туристически трафик), Русия – 14% (през 2012 г. дялът на общия поток на туристи се е увеличил с 42%), и Германия – 6,6% (през 2012 г. дялът на общия поток от туристи е намалал с 8,5%), както и от Франция, Австрия, Швейцария, Холандия, Италия.

В провинцията функционират повече от 149 традиционни къщи, с около 1256 легла. В 61 села има независими частни хотели и заведения за обществено хранене, конферентни зали и Wellness-SPA. Съществуват и се развиват независими 26 други видове туристически единици с повече от 1836 легла.

В момента в агротуризма Кипър предлага два вида настаняване на туристи:

- 1) къща под наем с пълнен пансион (закуска, обяд и вечеря, домакинята приготвя наета къща) с или без храна (туристите могат да приготвят сами храната си в кухнята или закуска в кафенето и да се хранят в селски механи);
- 2) наемане на стая директно в къщата на майстора с пълнен пансион (закуска, обяд и вечеря заедно със собствениците на къщата).

Изборът на програми е доста широк. Основен интерес на туристите от Европа предизвика програмата “Събиране на реколтата (грозде, череша, маслини, портокали, мандарини) и активен отдих.” Също така е популярна програмата “Уикенд в Кипър”, където туристите идват в крайбрежните райони, за да избягат от града, да карат колело, да плуват в морето, да отидат на пикник в близкото поле, да посетят църквите и манастирите и други местни забележителности. Може да вземат уроци по кулинарното изкуство от жител на селото, да се научат да готвят “мусака”, да пекат домашен пълнозърнест хляб в “селска фурна”. Кипърския агротуризм предлага хранителни и винени турове (например, в козе ферма, където се приготвя известното сирене “халуми”), както и турнета в продължение на 1-2 дни в голямо село, което организира фестивали, панаири и концерти на фолклорни изпълнители.

Характерно е отдаването под наем с голяма отстъпка на къщи и стаи в къщи, построени в традиционните архитектурни стилове на XVII–XIX век. Те са облицовани с груб дялан камък, украсени с дървени капаци в ярко синьо, обновени и ремонтирани, осигуряват висок уют на пребиваване; от друга страна, собствениците на къщи невинаги имат земеделското производство, или имат само една ферма.

За развитието на селски туризъм в Кипър са разработени развлекателни програми и тематични маршрути за следните категории: любители на природата, ентузиастични и културолози, любители на разходки и планински туризъм, любители на колоезденето, наблюдатели на птици, поклонници, любители на храните и любители на виното, както и за третата възраст – за възрастни хора с облекчени и близки маршрути.

Проектът, реализиран от туристическа организация за Кипър и съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие, включва шест винени маршрута с възможност да дегустират местни вина. Тези маршрути включват винарни, храна и настаняване в места, които отговарят на критериите на стандартите за туризъм. Има разработени и различни колоездачни маршрути. По Проекта за маршрутите е създадена вертикална и хоризонтална конфигурация от пътни знаци, павилиони с информация и предоставяне на различни помощи, информационни табла, велосипедни признаци, реклама (печатни материали, карти, събития и т.н.)

Религиозните маршрути включват: трасето на Апостоли Павлос и Варнава, маршрутът през паметници на ЮНЕСКО на Кипър и т.н. Маршрутите за селски туризъм включват също посещение на византийските църкви, манастири, древните паметници на културата, музеи, свещените реликви и т.н. Най-посещаваните места са Тродос, Вуни Панагияс, Като Пиргос, Калопанайотис. Като част от тази посока на развитие се провеждат културни и специални събития и дейности на острова, създават се качествено модернизиранни традиционни фестивали и празници на природата на Кипър. Това дава възможност да се увеличат професионалните умения на местното население и да се намали ефектът на сезонния фактор, водещи до обогатяване на туристическия продукт.

През 1996 година е създадена Организация на селския туризъм на Кипър. Тя включва повече от 70 членове, има един сайт с централна система за резервация и рекламни дейности, работи с туроператори и социалните медии. Организаторите участват и в създаването на уебсайтове, статии в местни вестници и списания, издаване на брошури и бюлетини, представяне на продукти в туристически изложения, съобщения и рекламни демонстрации. По инициатива на Организацията отново през 1996 г. е създадена Асоциация на културното развитие и туризъм, която е инициатор на програма “Кипър – Отдых – Възраждане”. Програмата се фокусира върху създаването на нови туристически продукти, нови видове развлекателни мероприятия. Организацията работи в сътрудничество с културни центрове, музеи и художествени галерии, създава разнообразие от магазини, винарни и т.н. Финансира се от членове и дарители на организацията, както и от Европейския фонд за регионално развитие.

В първия период на финансиране (2004–2006 г.) са организирани тематични маршрути в три области на селския туризъм:

- винени маршрути;
- колоездачни маршрути;
- религиозни маршрути.

През втория период (2007–2013 г.) са създадени печатни и електронни рекламни материали, брошури, електронна карта, видео рекламни материали и DVD-филми; направени са бизнес пътувания, финансирани са участия в изложби в чужбина.

Структурните фондове на ЕС и Министерството на жилищното строителство и градоустройство действат като мениджър и посредник. По схемите за субсидиране са одобрени заявления с обща инвестиция в размер на 30 милиона евро, от които приблизително 10 милиона евро са предвидени за преки субсидии за периода 2007–2013. Схемата успешно е осигурила стимули под формата на безвъзмездна помощ за малки и средни предприятия (юридически лица), които желаят да извършват дейност в областта на агротуризма. Общият бюджет до 2015 г. възлиза на 15 милиона евро, с които се поддържат около 90 предприятия от леката индустрия. Общо агропредприятия, създадени и финансирани от развитието на Схемата, според очакванията ще надхвърлят 165. Правото на ползване на тези средства са малки и средни предприятия с до 200 работни места, малки хотели, ресторанти, традиционни кафенета, таверни, уъркшопове за демонстрация и подготовка по занаяти като грънчарство или продукти от дантели, тематични паркове (като производството на маслинови продукти или на основата на продукти от грозде), магазини за продажба на традиционни кипърски продукти (напр. лозарски продукти, продукти от маслини, от бадеми, цитрусови и други плодове), за художествени работилници и малки художествени училища, музеи, малки центрове за рехабилитация чрез използване на съвременни методи, светлинна терапия и т.н., тясно свързани с природата.

Структурата на разпределението на средствата е, както следва: 40% общо за районите, малки предприятия – 35%, а за средни предприятия – 25%. Максималната сума за вече установени фирми е до 450 000 евро. Правителството на Кипър за периода до 2020 г. предвижда стимули за растежа и управление на въздействието на туризма, подкрепя развитието на частния сектор, регулира потока от туристи, разпространява икономически приходи от туризъм в страната или региона, както и минимизиране на екологичните и културни въздействия от развитието на туризма. Работата ще бъде насочена и към укрепване на връзките между бизнеса, изследване по веригата на доставки чрез кредитна подкрепа на местни доставчици и фирми, за съживяване на дейности в селските райони. Правителството чрез държавни мерки ще ограничава консумацията на вода и енергия в сектора на туризма чрез създаване на стимули за използване на водно и енергостимулиращи проекти за рационално използване на ресурсите и по-пълно използване на възобновяеми енергийни източници.

Развитието на селски туризъм има социални и икономически последици. Следователно насърчава се работата на икономисти, социолози и антрополози

за планирането на туристическите предприятия в селските райони. Непрекъснатото и положително развитие е довело до разрастване и на други сектори на икономиката паралелно с туристическата индустрия, като например производство, образование, други публични услуги. В процеса на налагането на селския туризъм се осъществява социално-културен контакт между туристите и местните жители, който се проявява в три основни форми:

- с покупката на туристически стоки и услуги от местните жители;
- контакти между туристи и местни жители, които се намират в непосредствена близост един до друг (напр., на плажа или в нощен клуб);
- обмен на информация и идеи (междукulturна комуникация и международно разбирателство).

В резултат на тези контакти в Кипър бяха идентифицирани положителните и отрицателните социално-икономически последици. Положителни последици: икономически ползи, опазване на културното наследство, подновяване на културната гордост, обменни напречно култури. Странични ефекти: загуба на потенциални икономически ползи, за нарушаване на икономическата заетост, културни и социални конфликти.

За да се сведат до минимум някои негативни социални и икономически последици до 2020 г., са предвидени следните мерки:

✓ да се подкрепи автентичността на местната култура чрез опазване на археологическите и историческите обекти.

✓ създаване на финансови стимули за обучение на местните жители. Жителите да са с безплатен достъп до всички атракции, включително плажовете, или чрез политика на разумни цени.

Особено внимание е отделено на дизайна на хотели и туристически обекти, като се вземат предвид местните стилове архитектура (напр., Coral Beach Hotel), като се провежда строг контрол върху наркотиците, престъпността и проституцията. Чрез програми по Регионално развитие на ЕС се работи за подкрепа на заетостта на местното население, особено при опита си да привличат жените. Това благоприятства местно управление на туристическите съоръжения и услуги, местни екскурзии и туристически услуги, местни занаяти и местни продукти и общото разширяване на дейностите.

Като извод бихме обобщили, че опитът в развитието на селския туризъм в Кипър показва, че този вид туризъм може да бъде икономически и социално-ефективен, ако са изпълнени определени условия. Селски туризъм трябва да се прави с използването на интегрирано планиране на цялата територия, като се вземат предвид околната среда, природни, социално-икономически и културни фактори в региона, както и всички изисквания и условия за устойчиво развитие. Развитието е необходимо да се осъществява с конструктивното сътрудничество на частни, държавни, областни и общински сектори. Голяма част от младите хора на Кипър, макар и да не се връщат масово в родното си село, започват да показват по-голям интерес към живота в селото и да го посещават по-често, отколкото в миналото, както и да водят със себе си техни приятели от други страни.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Публикации

Боков, А. 2007 – А. Боков. Проблемы и пути повышения конкурентоспособности аграрного туризма. – В: Известия Сочинского государственного университета. 2007, № 1–2. София, 2007, 25–30. [A. Bokok. Problemy i puti povysheniya konkurentosposobnosti agrarnogo turizma. – V: Izvestiya Sochinskogo gosudarstvennogo universiteta. 2007, № 1–2, Sofia, 2007, 25–30.]

Балабанова, О. 2011 – О. Балабанова. Основные особенности агротуризма в Германии. – В: „European researcher”. 2011, № 1, София, 57–59. [O. Balabanova. Osnovnyye osobennosti agroturizma v Germanii. – V: „European researcher”. 2011, № 1, Sofia, 57–59.]

Блинов, О., Нефедкина, С. А. 2015 – О. Блинов, С. А. Нефедкина. Формирование организационно-экономического механизма поддержки малого бизнеса как основа стратегического развития территории. – В: Известия 2015, № 4, София, 23–30. [Formirovaniye organizatsionno-ekonomicheskogo mekhanizma podderzhki malogo biznesa kak osnova strategicheskogo razvitiya territorii. – V: Izvestiya 2015, № 4, Sofia, 23–30.]

Михайлова, С., Нефедкина, С. А. 2010 – С. Михайлова, С. А. Нефедкина. Анализ социально-экономических программ управления развитием санаторно-курортной отрасли региона. – В: РИСК: Ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. 2010, № 1, 269–270. [S. Mikhaylova, S. A. Nefedkina. Analiz sotsial'no-ekonomicheskikh programm upravleniya razvitiyem sanatorno-kurortnoy otrasli regiona. – V: RISK: Resursy, informatsiya, snabzheniye, konkurentsya. 2010, № 1, 269–270.]

Нефедкина, А., Коваль, Л. С. 2010 – А. Нефедкина, Л. С. Коваль. Модель экономического развития инновационной экономики. – В: РИСК: Ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. 2010. № 3, София, 148–151. [A. Nefedkina, L. S. Koval'. Model' ekonomicheskogo razvitiya innovatsionnoy ekonomiki. – V: RISK: Resursy, informatsiya, snabzheniye, konkurentsya. 2010. № 3, Sofia, 148–151.]

Никитина, О. [и др.]. 2013 – О. Никитина. Организационно-экономические механизмы развития сельского туризма и их роль в обеспечении занятости на селе в рыночных условиях. Под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. О. А. Никитиной. Санкт Петербург: Изд-во Политехн. ун-та, 2013, София, 25–70. [O. Nikitina. Organizatsionno-ekonomicheskkiye mekhanizmy razvitiya sel'skogo turizma i ikh rol' v obespechenii zanyatosti na sele v rynochnykh usloviya. / Pod obshch. red. d-ra ekon. nauk, prof. O. A. Nikitinoy. Sankt Peterburg: Izd-vo Politekhn. un-ta, 2013, Sofia, 25–70.]

Интернет-базирани източници

Министерство на вътрешните работи, Департамент по градско и жилищно строителство [3.5.2016]. [Ministerstvo na vatrehnite raboti, Departament po gradsko i zhilishtno stroitelstvo [3.5.2016]. <www.moi.aov.cv/tph/rural-tourism>.

Кипърски организации по туризъм. [4.5.2016]. [Kiparska organizatzii po turizym. [4.5.2016]. <www.visitcyprus.com>.

Cyclo Project [28.4.2016] <www.cyclingcities.eu/index.php?id=1>.

Information on the Tourist Industry an <http://ec.europa.eu/>. [3.5.2016] <www.cyprusembassy.net/home/>.